

Ki hát a Braunhaxler?

Az óbudai „Braunhaxler“ elnevezés eredete

Adatok az óbudai svájci telepések történetéhez

Mindenki ismeri a »Braunhaxler« elnevezést, ami »Barnalábikráju« jelentésű és Óbuda régi német benszüliött polgárai tréfás csufneveként szerepel a pest-budai köztudatban. Valójában azonban senki nem tudja, honnan ered ez a kifejezés, mi az értelme és jelentősége. Irodalmunkban nyomát sem találjuk a kifejezésre vonatkozó magyarázatnak.

Alábbiakban — azt hisszük — megtaláltuk a kifejezés keletkezésének történetét, mert minden valószínűség arra mutat, hogy ez a svájci, ugynevezett »Hármas Szövetség«-ből, a »Dreibund«-ból, vagyis a vegyes franciás, olaszos, németes keveréknyelvű Canton Graubündenből való kálvinista vándorkisművesek gunyneve. Ez az eredetileg nemzetiiséget, viseletet és vallást csufoló gunynév átment egész Óbuda lakosságára, pedig eleinte annak csak egy kis részét jelentette: a Graubündner-eket.

A svájci Graubünden Canton ősi magva az u. n. »Szürke Szövetség«, a der Graue Bund. Nevét ködös, sziklás, szürke völgyeiről vette. Lakói neve les Grisons, a Szürkék. Nyelvük az ugynevezett Grison nyelv: kevert olasz- francia- németnyelv. Lakói a 15. században Zürich városa védelme alá helyezték magukat. Szegény népe szorgalmas kézműves volt. A 15. század óta ők az európai hadseregek zsoldos svájcerjei. Ők terjesztik a »Hélvét Kárttyát« de a kálvinizmust is. Európa vándorló kőfaragó, kőműves, kémenyseprő, husfűstölő, terrazzórákó művesei is ők. A 17. század végén ők vetik rá magukat a cukorfőzésre — nevük Raffasieder — a cukros sütésre is. Ők a híres »svájci cukrászok« még a 19. században Budapestre bevándorló Gerbeud család is svájci cukrász. 1680-ban egész Velencét ellepik, 1706-ban a Velencei köztársaság kiutasítja az ezerszámra ott élő mindenféle kézművest. A Velencei államterületéről kitiltott kálvinista Graubündner-ek ekkor lepik el Ausztriát, Magyarországot, Lengyelországot. Neveik olaszosak, franciások, németesek. Mivel az ausztriai monarchia területén a kálvinisták ekkor nem voltak szívelt elemek, sorban katolikus hitre térnek, illetőleg katolikusoknak vallják magukat. Viseletük szürke posztóruha, gombos barna vagy szürke lábszárvédő, illetőleg a hegylakók jellegzetes csavart pólyája, a Gamaches vagyis a Wickelbündel.

Pesten, Budán és Óbudán 1760. után sok Graubündner jelenik meg. Mivel sehol sem látták őket szive-

sen, Budán vagy Pesten polgárrá való felvételük alkalmával mindig legutolsó tartózkodási helyüket vallották be. Így a többek között Dominique Francois graubündeni kávé Paduából valónak mondta magát és Domenico Franzának irta nevét, hogy olasznak tartásák. Francia származása csak 1815 után derült ki. A Graubündeniek összekeveredtek az olaszos keveréknyelvet beszélő friuli Furlan-okkal is. Ilyen óbudai Grison vagyis Graubündner Lorenzo Stravlin és Guiseppe Viriot svájci rozsólisfőző is.

Nos: Óbudán Leskó Béla székesfővárosi könyvtári tisztviselő ur, a régi budai dolgok jeles ismerője közlése szerint az a hagyomány járja, hogy a »Braunhaxler« elnevezés szürke vagy barna lábszárvédős »spanyolok«-ra vonatkozik. Erre nézve megjegyezzük, hogy a barna szó a régi nyelvben szürkét, a szürke barnát is jelent. Jellemző, hogy franciául a brune, a barna, a sur la brune és az a la brune kifejezésben alkonnyati szürkületet jelent, grison pedig a polgári szürke ruhát, a molnárszürke ruhát jelenti. Arany János is azt írja Toldi Miklósról: Mint komor bikáé, olyan a járása, mint a barna éjtél szeme pillantása. A barna és a szürke név itt is keveredik.

A lábszárvédő kamásnis keverék olasz-franciát a nép spanyol-nak nézte, származási helye: Graubündner az óbudai német nyelvén »szürkepólyást« jelentett, a graubraun elkeveredett a francia, a német és magyar nyelvben is. A lenézett vándorló gunyneve lett a Graubündner-ből is átalakult Braunhaxler, hiszen minden nemzetség gunyneve nemzeti viseletnév vagy nemzeti ételnév. Graubündner, Braunbündner, Braunhaxler egyet jelent: Graubündeni kálvinista bevándorló származású fűstölő, kávéfőző, cukrász, cukorsüő cukorfőző, kőfaragó, kőműves, kémenyseprő, seiyer, takács, »spanyol« vagyis francia-olasz. Ilyen volt Zuanballista Managetta óbudai serfőzőmester 1686-ban, Giovanni Pestaluz vagyis Pestinozzi kémenyseprő, Francesco Beilieno csokoládés és sok százan.

A gunynév megmaradt akkor is, amikor már a graubündeniek vagy eltávoztak Óbudáról, vagy úgy felszívták, hogy szép francia neveik elnémetesedtek. (Dupois—Dupoisch, Grandjean, Dipol, Lorenz, Florian) neveik a Friuliak és a délvidéki lotharingiai franciák neveivel is elkeveredtek.

Bevilaqua Borsody Béla